Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 3

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 796 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана........ 10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович

Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintaqa investitsiya jozibadorligini oshirish 16
Ahmedov Alim Babaniyazovich

O‘zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi........ 22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug‘bek Mirzayevich, Mamanov Alisher

Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan........ 28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna

Oliy o‘quv yurtlarida matematik statistikani o‘qitishning xususiyatlari........ 34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo‘razovna

Turizmda tadbirkorlikning o‘ziga xos xususiyatlari 37
Mardonova Dilafruz Kosimovna

Oziq-ovqat xavfsizligi ta’minoti: O‘zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari........ 41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o‘g‘li

Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog‘ozlar bozorining o‘rni va roli 46
Akramov Azamat Ramziddinovich

Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati........ 53
Iminov Mahmudjon Azimjon o‘g‘li

Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi........ 60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich

Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta’minlashning muhim mezoni........ 65
Jo‘rayev Behzod Nuraliyevich

Iste’molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakillantirish........ 70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna

Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish 75
Mirzayeva Nargiza Batirovna

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o‘rni........ 80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi

Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari........ 84
Quldoshev Asliddin Tursunovich

Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash........ 89
Nasriyeva Zebiniso A’zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna

Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo‘llari 100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna

Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta’minlashning ekonometrik tahlili 105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna

Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств........ 111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович

The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan........ 116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O‘g‘li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati 121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li

Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar 125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi

Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari 131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari 135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi

Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry 140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna

Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish 144
Bobomuratov Imomqul Islamovich

Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili 149
Talipova Dilfuza Nabiyevna

Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish 154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li

Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue 158
Meyliev O. R., Gofurova K.

Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtsodiy rivojlanishiga ta'siri 166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li

Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan 170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna

Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti 174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari 178
Kamilova Iroda Xusnitdinovna

Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish 183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi 188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavlatovich

Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari 194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna

O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish 200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li

Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar 214
Musaeva Ziyoda Allayarovna

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari 218
Musyeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich

Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari 223
Akramova Nargiza Axrorovna

Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari 227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi

Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari 231
Nazarova Latofat Toirjon qizi

O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari 235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish 240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li

Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv 246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov

Methodological Aspects for Branding in Private Schools 251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi

Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора 256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли

Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish 261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich

Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari 267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari 275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi 279
Saidqulova Firuza Farmonovna

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari 283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich

O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili 288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna

Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari 294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi

The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions 303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi

Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish 307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich

Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlilikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish 311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari 314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna

Oliy ta'lim muassasalarida gibrid bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish 319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li

Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспрта в Республике Узбекистан 325
Акбарова Лайло Упашевна

Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari 330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.

Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida 334
Davlayev G'olib Ashurovich

Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi 337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi

Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari 343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov

Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar 348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi 354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.

Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari 358
Karimov Anvar Aktam o'g'li

Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari 362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich

Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar 367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlari 373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich

Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi 380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich

Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari 386
Musyeva Shoira Azimovna

Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением 390
Нодирбек Холбаев

Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash 396
Nuriddinov Zufar Akbarovich

Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана 402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич

O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish 408
Oybek Elmuratov

Intellektual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari 411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi

Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract 416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi

Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati 421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li

Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida 426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi

O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri 431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li

Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане 437
Аскаров Бахтиер Аскарович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева

Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан 442
Холиков Сулаймон Уткир угли

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlari 447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna

O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili 452
Sayfullayev Siddik Nosirovich

Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash 457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari 462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna

Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами 469
Хайдарова Малика Шокирджановна

Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida 478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich

Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari 482
Shaislamova Nargiza Kabilovna

Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari 491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi

Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlari 498
E. N. Raximov

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi 504
Avazov Ilxom Ravshanovich

Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish 509
Djuraeva Guzal Shavkatovna

Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish 513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li

Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari 517
Igitov Jurabek Kuzibekovich

The impact of corporate governance on firm performance and financial stability 524
Muhammadyor Yunusov

Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari 537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna

Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari 541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina

Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari 544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi

Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari 550
Umarova Hulkar Umidulloyevna

O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi 555
Do'stova Aziza Qahramonovna

Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari 559
Iroda Majidova

Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari 565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li

Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari 569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi

"Зелёная экономика" как фактор повышения экономического роста страны 573
Тураева Адиба Икрамовна

Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi 580
Xasanov Rustam Rabimovich

Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari 583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта 588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.

Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati 594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna

Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari 598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna

Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi 601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li

The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market 607
Khasanov Umarbek Begmat ugli

Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari 613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari 621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li

Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish 627
Maxammadiyev M. M.

Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari 632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna

Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari 636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li

Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения 644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish 649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevna

Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan 656
Hakimov Feruz Khurshid ugli

O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili 659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna

Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashitirish imkoniyatlari 665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich

Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari 670
Turdiev Shaxriddin Erxonovich

Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari 675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich

Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi 681
Meliyev Isroil Ismoilovich

"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi 686
Urunbayev Saparbek Samatovich

Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari 692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich

O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar 699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich

Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape 704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri 709
Tilabova Kumush Farhod qizi

Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений 714
Пирмухамедова Шахноза

Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан... 719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи

Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли 725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна

Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari 730
Axmedova Dilbar Buronovna

Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.......... 734
Ishmanova Diana Nurmamadovna

Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari 737
Muxtorova Madina Azamat qizi

Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar 741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi

Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari 746
Yodgorova Xalima To'lqinovna

Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati 752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna

Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir 763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna

Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati 769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni 778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna

Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).......... 784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li

Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri 790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARI EKSPORT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI

Mansurov Saidxo'ja Kamalovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada rivojlangan mamlakatlarning sanoat tarmoqlarini klasterlashtirish bilan bog'liq jarayonlarning shakllanishi, ishlab chiqarish va mahsulot raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari hamda eksport salohiyati bilan bog'liq omillar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tayyor mahsulotlar, to'qimachilik klasterlari, eksport salohiyati, xom ashyo, raqobat, brend, to'qimachilik sanoati, sanoat mahsulotlari, eksport hajmi, imtiyozlar, sanoat okrugi, bojxona boji, texnologik uskuna, GSP+.

Abstract: This article analyzes factors associated with the formation of processes associated with the clustering of industrial sectors in developed countries, indicators of competitiveness of production and products, and export potential.

Key words: Finished products, textile clusters, export potential, raw materials, competiton, brand, textile industry, industrial products, export volume, benefits, industrial area, customs duty, technological equipment, GSP+.

Аннотация: В данной статье анализирован факторы, связанные с формированием процессов, связанных с кластеризацией отраслей промышленности развитых стран, показателей конкурентоспособности производства и продукции, экспортного потенциала.

Ключевые слова: Готовая продукция, текстильные кластеры, экспортный потенциал, сырье, конкуренция, бренд, текстильная промышленность, промышленная продукция, объем экспорта, льготы, промышленный район, таможенная пошлина, технологическое оборудование, ГСП+.

KIRISH

Bugungi kunda rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning sanoat korxonalari bir tizimli integratsiyalashgan usullarini targ'ib qilib, qo'shimcha qiymat zanjirini tashkil qilgan holda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarib, ularni jahon bozorlariga yetkazib berilishini taminlab kelishmoqda. Bu usul klasterlashtirish usuli bo'lib, unda bir yo'nalishdagi boshqa korxonalarning faoliyatlari birlashishlari natijasida ishlab chiqilgan raqobatbardosh mahsulotlar ichki va tashqi bozorlarga yetkazib berilmoqda. Korxonalarni klasterlashtirish mahsulotlarning raqobatbardosh ko'rsatkichlarini rivojlanishi bilan birgalikda tayyor mahsulotlarni tashqi faoliyat samaradorligi va uning diversifikatsiya ko'rsatkichlariga tasir qiladi. Rivojlangan davlatlarda innovatsion iqtisodiyotni boshqarishda klasterlardan foydalanish bo'yicha tajribalar to'plangan.

Sanoat tarmoqlarini klasterlashtirish bilan bog'liq harakatlar Avstriya, Xitoy, AQSH, Daniya, Fransiya, Italiya, Finlyandiya, Hindiston va boshqa mamlakatlarda rivojlangan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, so'nggi 15-20-yil mobaynida klasterlarni tashkil etish borasida katta ishlar amalga oshirilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

To'qimachilik klasterlarning iqtisodiy va eksport salohiyatini oshirishda olimlarning bir qancha takliflari ilgari surilgan. Mahalliy olimlarimizdan A.Soliyev va Z.Xakimovlar maqolalarida "Klaster nazariyasi va uni amaliyotda qo'llayotgan mamlakatlar tajribasidan Namangan viloyatida foydalanish imkoniyatlari" keltirilgan [1]. Ushbu olimlarning aynan ushbu hududni tanlanishiga viloyatning tayyor mahsulot ishlab chiqarish hajmi yuqoriligidadir. A.Sh.Bekmurodov va Yang Song Be "O'zbekiston to'qimachilik sanoati strategiyasini rivojlantirishda klaster yondashuvi" [2] deb nomlangan monografiyasida klaster mohiyati va ularning raqobatbardoshligi, xorijiy mamlakatlar, kompaniyalar va mahsulotlar kesimida erishilgan natijalar misollar orqali ko'rsatib berilgan.

Amerika olimlari M.Porter "Raqobat uslunligi nazariyasi" [3], M.Enrayt, S.Rezenfeld, P.Maskell va M.Lorensenlar "mintaqaviy klasterlar konsepsiyasi" [4], A.Marshall "Sanoat hududlar nazariyasi" [5], P.Bekatin

“Italyan sanoat ogruglari nazariyalari”ni ilgari surishgan [6]. T.Kononing fikriga ko‘ra, korxonani ishlab chiqargan mahsulot turi faqat bir turdagi mahsulot bilan cheklangan bo‘lsa, bunday korxona boshqa turdagi mahsulot ishlab chiqarishdan cheklanganligi sababli, yagona ixtisoslashgan korxona deb tarif bergan. Aksincha, agar har xil turdagi mahsulot ishlab chiqarilgan bo‘lsa, bunday korxona diversifikatsiyalashgan korxona hisoblanadi. Bozor munosabatlari shakllanishiga qarab korxona diversifikatsiyalanishiga yoki bir turdagi mahsulot ishlab chiqarish bilan cheklanadi [7]. R.Pits va X.Xopkins tarifida biroz boshqacha jihatga amal qilinib, diversifikatsiyani bir vaqtning o‘zida bir nechta biznes turlarini yuritish sifatida belgilaydilar.[8] Yuqorida qayd etilgan xorij olimlarning nazariyalarida klasterlar bu raqobat ustunligini amalga oshirishda yuqori samara hisoblanib ta’lim, fan, texnologik, iqtisodiy va boshqa xizmat ko‘rsatuvchi subyektlar faoliyati bilan uyg‘unlashgan tizimi ekanligi takidlanadi.

Klasterlar bilan bog‘liq jarayonlar va hududlarni rivojlantirishda Rossiya olimlari Yu.S.Artomonova, B.B.Xurustalev [9] tomonidan o‘rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Izlanish davomida iqtisodiy, statistik, qiyosiy tahlil, xronologik kuzatish usullardan foydalanildi. Shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarning mavzu dorasida chop etilgan ilmiy ishlaridan ham foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon savdo tashkiloti malumotlariga tayanib, 2021-yilda to‘qimachilik mahsulotlarining umumiy eksport hajmi 548,8 milliard dollarni tashkil etib, 2020-yilga nisbatan o‘sish surati 21,9% tashkil qildi [10]. Unda yetakchi o‘rinlarni Xitoy, Yevropa ittifoqi, Hindiston, Turkiya, Vetnam, AQSH va boshqa mamalakatlar egalladi. Ushbu mamlakatlarning aksariyatida klasterlar faoliyat yuritayotgan bo‘lib, mamlakat iqtisodiyoti va tashqi iqtisodiy faoliyatining o‘sish dinamikasiga ham ijobiy tasir ko‘rsatib kelmoqda. Bu borada aksariyat mamlakatlarda boshqaruvning klasterga asoslangan to‘qimachilik tarmoq xo‘jaligining yangi tizimi amalga oshirilib kelinayotganligini taqozo etadi. Bu borada ularda ishlab chiqilgan tayyor mahsulotlar raqobatbardoshligi bilan birga qo‘shimcha qiymat mahsulotlarni vujudga kelishiga olib kelmoqda hamda YAIM aholi jon boshiga o‘sishiga erishmoqda.

Bu borada mamlakatimizda tarmoqlarida eksport hajmi va geografiyasini kengaytirishda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-sonli Farmonining III va VII ustuvor yo‘nalishlarida belgilab berilgan to‘qimachilik sanaoti rivojlantirishni takomillashtirish, ishlab chiqarish hajmini yagona zanjir orqali 2 baravarga ko‘paytirish, xom ashyo mahsulotlar eksportini qisqartirish va tayyor mahsulotlar ulushida milliy va xorijiy brendlarni jalb qilish orqali 2026-yilda eksport hajmini 5 mlrd dollarga yetkazish [11].

1-jadval: Xorijiy davlatlarda sanoat korxonalarini klasterlashtirish bilan bog‘liq jarayonlar [12]

№	Mamlakatlar	Klasterlar tashkil etilgan tarmoqlar
1.	AQSh	Aerokosmik ishlab chiqarish. Aviasozlik. Energetika. Avtomobilsozlik Elektromuhandislik. Biotexnologiya
2.	Finlyandiya	Elektromuhandislik. Agrosanoat. Qurilish. Darahtni qayta ishlash.
3.	Daniya	Farmatsevtika. Sog‘liqni saqlash. Energetika.
4.	Buyuk Britaniya	Biotexnologiya. Kimyo vositalari.
5.	Germaniya	Avtomobilsozlik. Biotexnologiya. Neftgaz kompleksi. Energetika.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

6.	Xitoy	Mikroelektronika. Aerokosmik ishlab chiqarish. Biotexnologiya. Avtomobilsozlik. Energetika.
7.	Kanada	Biotexnologiya. Telekommunikatsiya. Sog'liqni saqlash.
8.	Yaponiya	Robotsozlik. Mikroelektronika. Energetika. Avtomobilsozlik.

Jadvalda turli xil sohalarni klasterlash tizimini kuzatishimiz mumkin. AQSHda 6 ta yo'nalishda, Finlyandiyada 4 ta, Daniyada 3 ta, Buyuk Britaniyada 2 ta, Germaniyada 4 ta, Xitoyda 5 ta, Kanadada 3 ta, Yaponiyada 4 ta soha yo'nalishlarda klasterlarga asoslangan tizim faoliyat yuritib keladi. Dunyo tajribasiga qaralsa, texnika, sog'liqni saqlash, avtomobil sohasida yetuk bo'lgan mamlakatlar klaster tizimida faoliyat yuritib kelishiga olib kelmoqda. Endi esa to'qimachilik sanoati ishlab chiqarish va eksport salohiyati borasida rivojlangan mamlakatlar tajribasiga to'xtalsak.

Italiyada klasterlar tumanlarini rivojlantirishning muvaffaqiyatli tajribasiga asoslanadi. Italiyada jami 200 ta sanoat zonalari mavjud bo'lib, ular 60 ming korxonalarni birlashtirilishi natijasida 600 ming ish o'rinlarini tashkil qilgan. Sanoat zonalarini kooperatsiyalashtirish natijasida 1 milliondan ortiq kichik va o'rta korxonalar faoliyat yuritib, bandlik darajasi 4-6 million kishini tashkil etadi [13]. Italiya iqtisodiyotini rivojlanishida to'qimachilik sanoatining ulushi muhim hisoblanadi. Italiyada yuqori samaradorlikka ixtisoslashgan to'qimachilik uskunalarini eksport qilish hajmi bo'yicha jahonda 5 talikka kiruvchi mamlakatlar qatoridan joy olgan. Italiya to'qimachilik sanoatining muvaffaqiyatlaridan biri dunyoga mashhur brendlar sanaladi. Jahon 100 brendlarning 26 tasi Italiya hissasiga to'g'ri keladi. Italiyada Biella va Prato to'qimachilik sanoat okruglarida to'qimachilik klasterlari faoliyat ko'rsatadi. Bular to'qimachilik uskunalarni ishlab chiqarish va kiyim-kechak mahsulotlarga ixtisoslashgan klasterlar faoliyati yo'lga qo'yilgan.

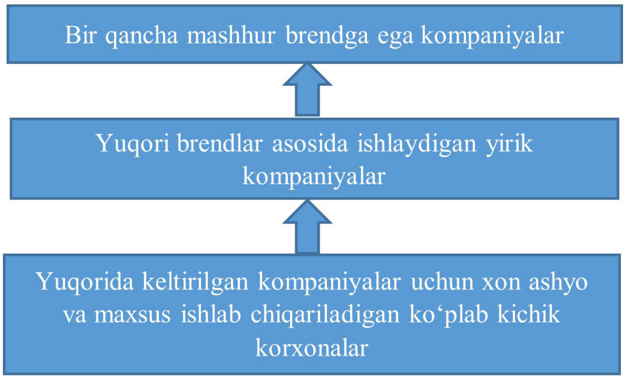

1-rasm: Italiya to'qimachilik sanoatining tuzilishi[1]

Italiya to'qimachilik sanoat klasterlari uch bosqichdan tashkil topgan klaster shaklidagi boshqaruvga ega (1-rasm). Bu yerda ko'plab kichik firmalar tomonidan yetakchi bo'lgan firmalarga xom ashyo va boshqa mahsulotlarni o'z vaqtida yetkazib berilishini taminlab kelib, yetkazib berilganlik uchun ularga haq to'lanadi. Shundan so'ng, keyingi boqsqichda xom ashyo mahsulotlar qayta ishlash natijasida tayyor mahsulot shakliga keltiriladi. Tayyor mahsulotlar dizayni jahon talablaridan kelib chiqqan holda sifat nazoratidan o'tkazilib, yirik brend nomi ostida jahon bozorlarga eksport qilinadi. Italiya davlatining asosiy vazifalardan biri sohaga yordam berishga qaratilgan boshqaruvni amalga oshirishdir. Bular eksport tizimidagi xorijiy davlatlar bilan bojxona bojlarini kamaytirish, qulay investitsion muhit yaratish, kichik biznes vakillariga konsalting xizmatlar ko'rsatish kabi ishlarni amalga oshiradi.

Hindistonda mamlakat klasterlari eksportining 60 foizdan ko'prog'ini taminlaydi va bazi yirik klasterlar Hindistonda to'qimachilik, va charm mahsulotlarining 90 foizini ishlab chiqaradi. Hindiston yuqori texnologiyali sanoat va xizmatlarni rivojlantirishda klasterlarning eksport imkoniyatlarini rag'batlantirish borasidagi yondashuvlari samaralidir. Hindiston dunyodagi yirik to'qimachilik uskunalari va tayyor mahsulot ishlab chiqaruvchi mam-

1 Muallif tomonidan tuzilgan.

lakatlardan sanaladi. Hindiston paxta yetishtirish bo‘yicha jahonda 23 foiz ulushiga ega. Mamlakat to‘qimachilik sanoati ustunliklaridan biri chuqur qayta ishlashda qo‘shimcha qiymat zanjirining mavjudligi va ish kuchi arzonligidir. Hindiston to‘qimachilik sanoatining asosiy yondashuvi tikuv-trikotaj tarmog‘iga qaratilgan. To‘qimachilik klasterlar nazorati Hindiston yengil sanoat vazirligi tomonidan qo‘llab-quvvatlanib kelinadi.

AQSHda to‘qimachilik sohasida mehnat qilayotganlar soni 501 mingdan ortiq kishini tashkil qiladi. To‘qimachilik mahsulotlarini eksport qilish bo‘yicha jahonda uchinchi davlat hisoblanadi. 2022-yilda to‘qimachilik va tayyor mahsulotlar eksporti 65,8 milliard dollarni tashkil qildi [14]. Amerikada boshqa tarmoqlar qatori to‘qimachilik sanoati rivojlanishida klasterlarning o‘z o‘rni mavjud. Shulardan biri, “Nyu-York shaxridagi kiyim klasteri” sanaladi. Klaster mamlakat kiyim-kechak mahsulotlarining 95 foizini ishlab chiqaradi. Klaster talim va ishlab chiqarish holatlaridagi moda-dizayn jihatlarga qaratilgan. Klaster Nyu-York shaxri hududidagi 900 dan ortiq kompaniyalarni o‘zida mujassamlashtirgan.

Amerikaning Oregon shtatida sport mahsulotlari ishlab chiqarishga ixtisoslashgan to‘qimachilik klasteri faoliyat yuritadi. Ushbu klaster tayyor mahsulotlar bo‘lmish kiyim-kechak, charm-poyabzal hamda sport mahsulotlarining dizayn va texnologiyasiga qaratilgan bo‘lib, 800 ta kompaniyalarni o‘zida birlashtirgan. 1990-yillarda ushbu klasterda “Adidas”, “Columbia Sportwear”, “Merrill”, “Icebreaker”, “Keen&Showers”, “Montbell” va “Mizuno” kabi kompaniyalar o‘zlarining ofis va shtab kvartiralarini ochishga muvaffaq bo‘lishgan. Klasterning asosiy tamoyili qo‘shimcha qiymat zanjirini boshqarish, marketing va yangi texnologik ishlanmalar orqali mahsulot assortimenti va raqobatbardoshlik ko‘rsatkichlarini oshirish hisoblanadi.

Xitoy dunyodagi eng yirik to‘qimachilik va tayyor mahsulot ishlab chiqaruvchi va eksport qiluvchi davlatlar qatoridan joy olgan. 1990-yillarda hukumat to‘qimachilik sanoatidagi samarasiz davlat korxonalarini qayta qurish va eskirgan uskunalarni yangilash siyosatini olib borish bilan birgalikda, korxonalarni innovatsiya faoliyatiga jalb qilish, tayyor mahsulotlar ulushini ko‘paytirish orqali brendlarni rivojlantirish bo‘yicha islohotlar o‘tkazdi. Yuqori iqtisodiy ko‘rsatkichlarga erishilishida Xitoy to‘qimachilik sohasidagi muvaffaqiyatining asosiy sabablari sifatida arzon ishchi kuchining mavjudligi, yirik xom ashyo bazalariga egaligi, qulay investitsion muhit, kichik va o‘rta biznes korxonalariga imtiyoz va preferensiyalar berilishida davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi, shuningdek, eksport hajmini amalga oshirishda JSTga azo bo‘lishi bilan bog‘liq omillar hisoblanadi.

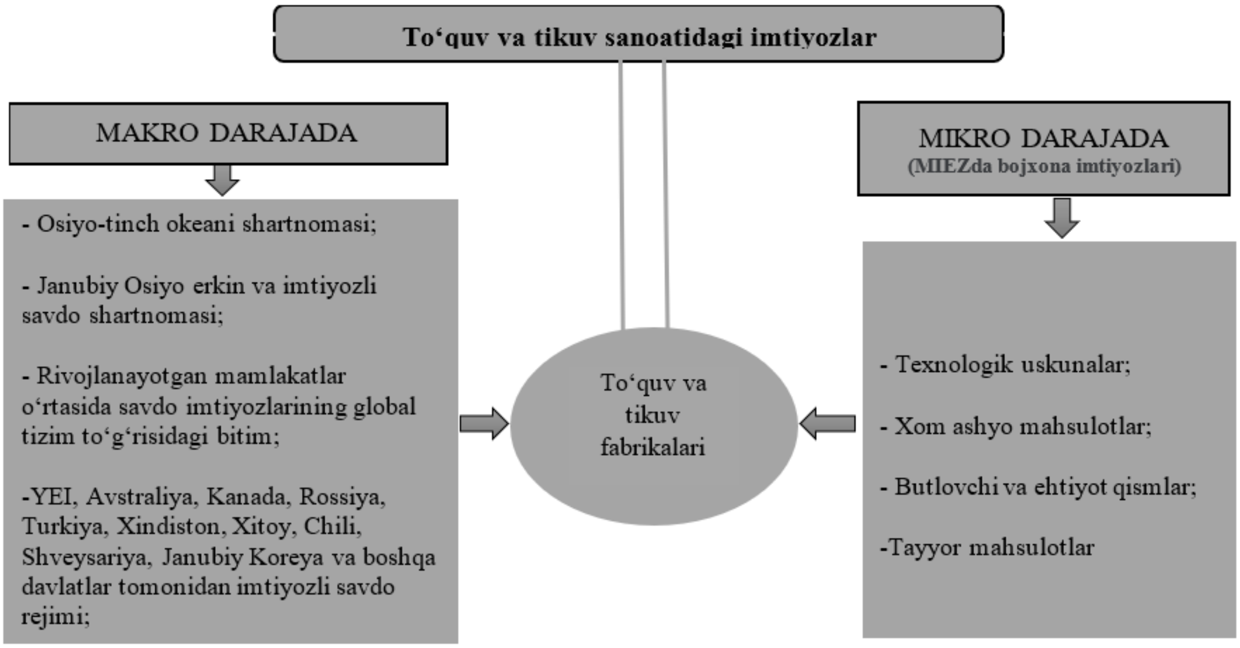

2-rasm: Bangladesh to‘qimachilik va tikuvchilik sanoati fabrikalarini ichki va tashqi faoliyatidagi imtiyozlari [16]

Sharqiy Osiyo mamlakatlari ham to‘qimachilik sohasida rivojlanish bo‘yicha o‘zlarining o‘ziga xos uslublari mavjud. Bu borada, Vetnamda kichik va o‘rta to‘qimachilik korxonalari tomonidan ishlab chiqarilayotgan tayyor mahsulotlar jahon bozorlariga xaridorligi bilan tanilgan. Mamlakatda xom ashyo difitsitligi sababli ip-kalavaning 80 foizi, gazlamaning 90 foizi xorij mamlakatlaridan import qilinadi. Shunday bo‘lsa-da, soha strategiyasi tayyor mahsulotlar ishlab chiqarib eksport qilishga qaratilgan. Malumotlarga ko‘ra, 2022-yilda Vetnam 45 milliard dollarlik tayyor mahsulotlar eksportini amalga oshirilgan [15]. Sanoatining ustun tomoni paxta va ish kuchi narxining barqarorligi bilan birga, mamlakat 2019-yil 14 yanvardagi “Tinch okean hamkorlik shartnomasi”ga azo bo‘lishi hisoblanadi. Shu sababli, Vetnam Kanada, Meksika, Yangi Zelandiya, Avstraliya kabi davlatlarga suv transporti orqali eksport hajmini oshirish imkonini berib transport xarajatlarni qisqartirish imkoniyatini beradi.

Bangladesh tajribasi tayyor mahsulotlarni eksport qilish bo'yicha jahonda ikkinchi o'rinda turadi. Bangladesh to'qimachilik sanoatini rivojlanishida "Bangladesh Textile Mills Corporation" (BTMC) davlat tashkilotiga asos solinganligi va ko'plab to'qimachilik korxonalari azo bo'lganligi bilan bog'liq. Bangladesh paxta xom ashyo resurslariga ega emas.

Mamlakat to'qimachilik sanoatini rivojlantirish strategiyasi ishlab chiqilgan tayyor mahsulotlarni eksport qilish hajmiga qaratilgan. Fabrikalarni iqtisodiy samaradorligini oshirishda "maxsus ishlab chiqarish-eksport zonalar" faoliyat ko'rsatadi. Umuman olganda, Bangladesh to'quv va tikuvchilik sanoatida amaldagi imtiyozlarni ichki va tashqi doiradagi omillarga ajratish mumkin.

Bangladesh tajribasi O'zbekiston paxta-to'qimachilik klasterlarini barqaror ishlashida elektr-energiya taminoti bilan uzluksiz taminlash, YEI mamlakatlari bilan (GSP+) erkin savdo bitim talablaridan kelib chiqqan holda tayyor mahsulotlarga sertifikatlarini olishni amaliy yordam ko'rsatish hamda eksport qilishda bojxona bojlarni olib tashlash; kadrlar malakasini isloh qilish bunda ularning nazariy va amaliy bilim ko'nikmalarini shakllantirish soha oldidagi ustuvor vizifalarning yechimi sifatida taklif etiladi.

Turkiya yirik hajmdagi to'qimachilik va tayyor mahsulot ishlab chiqaruvchi va eksport qiluvchi davlatlar qatoridan joy olgan. Mamlakat to'qimachilik sanoatining muvaffaqiyati bu ish kuchiga bo'lgan xarajatlarni pastligi, kadrlar malakasi, xom ashyoning arzonligi, liberallashtirilgan iqtisodiy muhit va eksportga qaratilagan siyosat hisoblanadi. 1940-1950-yillarda sanoatni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq harakatlar xususiy sektorga qaratildi. Sektorni rivojlantirishda ishlab chiqarish solig'ining bekor qilinishi, to'qimachilik uskunalarga import bojlarini olib tashlanishi va "Turkiya sanoat taraqqiyot banki" tashkilotiga asos solinganligi kabi rag'batlantiruvchi usullar ishlab chiqildi. Mamlakat to'qimachilik sanoatidagi yirik kompaniyalarining aksariyati xoldinglarga birlashganligi sababli narxlarni past darajada ushlab turish imkonini beradi, natijada ishlab chiqilgan mahsulotlar global muhitida raqobatbardoshlikni yuzaga keltiradi. Turk fabrikalarining boshqaruv usuli ilg'or menejment tamoyillari asosida shakllantirilgan hamda yuqori texnologiyali uskunalar bilan taminlangan.

Turkiya to'qimachilik sanoatini eksport faoliyatini rivojlanish dasturi uch tayanchga asoslangan.

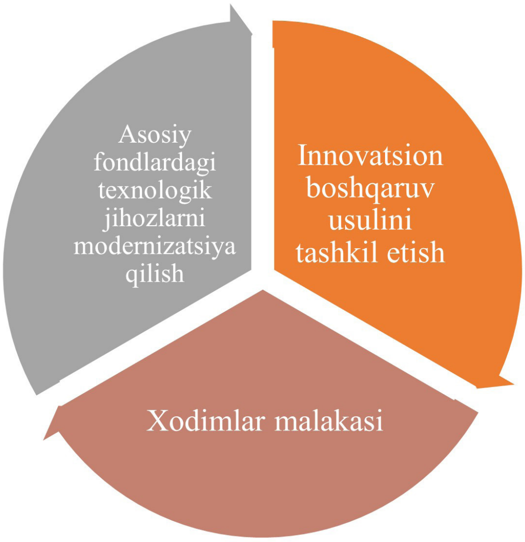

3-rasm: Turkiya to'qimachilik sanoatini eksport faoliyatini rivojlantirish dasturi[2]

XULOSA VA TAKLIFLAR

Malumki, innovatsion usulda paxtani chuqur qayta ishlash va qo'shimcha qiymat zanjirini yaratishda klasterlarga tayaniladi. Umuman olganda, paxta-to'qimachilik klasterlari uch bosqichli mexanizmdan tashkil topgan jarayon deb tarif berish mumkin. Bular fermer xo'jaliklari ishtirokidagi paxta yetishtirish jarayoni, paxta xomashyoni qayta ishlash zavodlari hamda to'qimachilik va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga ixtisoslashtirilgan korxonalardir. Bugungi kunda fermerlar va klasterlar o'rtasida paxtani yetkazib berish va hisob-kitobida ziddiyatlar yuzaga kelishini oldini olishda fermerlar va klasterlar o'rtasida erkin bozor tamoyillari asosida fermerlar tomonidan yetishtirilgan paxta xom ashyoni jahon bozor narxidan kelib chiqib birjada hisob-kitobni amalga oshirishning yangi mexanizmi joriy etildi.

To'qimachilik sanoatini transformatsiya qilish va klasterlashtirish bilan bog'liq jarayonlarni tatbiq etilishi quyidagilarni amalga oshirish imkonini beradi.

2 Muallif tomonidan tayyorlangan.

Birinchidan, boshqaruvning yaxlit bir tizimda faoliyat olib borish mexanizmi shakllanadi. Bunda har bir zanjirning ishlab chiqarish jarayonlarida mahsulot unumdorligini oshishiga olib keladi. Shu bilan birga, tizimning har bir bosqichida vujudga kelishi mumkin boʻlgan turli xil iqtisodiy va ijtimoiy muammolarning oldi olinadi.

Ikkinchidan, Ishlab chiqarishning intensiv usullariga oʻtiladi. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish natijasida yangi turdagi mahsulotlar ishlab chiqilib, ilmiy tadqiqot tajriba konstruktorlik ishlanmalar amaliyotga tatbiq etiladi.

Uchinchidan, ishlab chiqarish hajmi va eksport koʻrsatkichlari yaxshilanadi. Bunda, qoʻshimcha qiymatga ega boʻlgan mahsulotlar hajmi koʻpayib, tannarx xarajatlari qisqarib boradi. Natijada, ishlab chiqarish samaradorligi oshib, amaldagi toʻqimachilik korxonalardan uch-toʻrt barobar koʻp eksport qilish imkoniyatlarini vujudga keltiradi. Bular tashqi bozorlarda sof raqobatni keltirib chiqaradi.

Toʻrtinchidan, Kadrlar salohiyatini transformatsiya qilish jarayonlari takomillashtiriladi. Bunda rotatsiya ishlari klasterning har bir tuzilmalarida amalga oshirilib, boshqaruv tizimi va xodimlarning bilim va koʻnikmalari hamda tajribalari shakllanib boradi.

Beshinchidan, Respublika sanoati taraqqiy topgan davlatlar qatoridan joy oladi. Shuningdek, Respublika hududlarining infrastrukturasi yaxshilanib, chekka hududlarda aholining bandlik koʻrsatkichlari hamda daromadlari oshib boradi.

15-20-yil ichida Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda klasterlashtirish ishlari faollashib bormoqda. Klaster tashabbuslarini tahlil qilish, ularning yuqori raqobatbardoshligi iqtisodiyotni boshqarishni alohida guruhlarning kuchli pozitsiyalariga tayanadi. Bu borada toʻqimachilik sanoatida erishilgan muvaffaqiyatlar va eksport saloxiyati tendensiyalari borasida Bangladesh, Vetnam, Turkiya, Xitoy kabi davlatlar tajribalarini oʻrganish va ushbu davlatlar tajribalarni mamlakatimiz qonunchiligiga mos kelishi va imkoniyatlaridan kelib chiqqan holatda joriy etish muhimdir.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. A.Soliyev va Z.Xakimovlar “Klaster nazariyasi va uni amaliyotda qoʻllayotgan mamlakatlar tajribasidan Namangan viloyatida foydalanish imkoniyatlari” “Biznez-ekspert”jurnali 2014-yil 1-son, 52-57-bet.
2. A.Sh.Bekmurodov va Yang Song Be “Oʻzbekiston toʻqimachilik sanoati strategiyasini rivojlantirishda klaster yondashuvi”. Monografiya, 2006-yil, 112 bet.
3. Портер М.Международная конкуренция. –М.: Международные отношения, 1993. С.51.
4. Enright, M (1996) “Regional Clustersand Economic Development: A.Research Agenda”, in Staber, U.,Schaefer, N. And Sharma, B, (Eds). “Business Networks: Prospects for Regional Development, Berlin”. Walter de Gruyter, p.190-213.
5. Маршалл А. Принципы экономической науки, I-III. Пер. с англ.- М.-Издательская группа “Прогресс”, 1993
6. П.Бегаттин- Becattini G. From Marshalls to the Italian “Industrial Districts”/ www.copetitivness.org
7. Коно Т. Стратегия и структура японских предприятий. –М.: Мысль, 1987.-214 с.
8. Новицкий Е.Г. Проблемы стратегического управления диверсифицированными корпорациями М. Буквица, 2001.
9. Кластерные политики и кластерные инициативы: теория, методология, практика. (Коллективная монография). Минобразования и науки РФ, Минэкономразвития РФ, Правительство Пензенской области. Пенза-2013.
10. www.shenglufashion.com/2022/12/02/world-textiles-and-clothing-trade-in-2021-a-statistical-review.
11. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60 “2022–2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi” sonli Farmoni.
12. Бурншаев К.Г.Развития инновационно-ориентированных кластерных структур. Дис.канд.экон.наук.-М., 2014. С.43-44.
13. Дмитриева, О.В.//Актуальный проблемы экономики и права: материалы IV международный научный практический конференция., Барановичи,26-27 апр.2012 г.-Барановичи: РИО БарГУ,2012.-С.71-74
14. The National Council of Textile Organizations is a unique association// http.ncto.org/facts-figures/us-textile-industry
15. https://dzen.ru/media/textilepro/tekstilnaia-industriia-vetnama-638dcdd5bfcbb6654cfa666f?&utm_referer=www.google.com. Текстильная индустрия Вьетнама.
16. Bangladesh toʻqimachilik va tikuvchilik sanoati fabrikalarini ichki va tashqi faoliyatidagi imtiyozlari.
17. Azlarova M. Impact of technology-supported marketing strategies on food security and provision: Evidence from Uzbekistan’s confectionery industry //Proceedings of the 6th International Conference on Future Networks & Distributed Systems. – 2022. – С. 39-45.
18. Qizi A. M. M. Methodological Aspects of Using Marketing Strategies in Filling the Consumer Market with Food Products //Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN. – 2023. – Т. 2249. – №. 0892.
19. Azlarova M. (2023). Iqtisodiyotning globallashuv sharoitida ichki bozorni oziq-ovqat tovarlari bilan toʻldirishning nazariy asoslari. Iqtisodiyot va ta'lim, 24(1), 292–300. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a45.
20. Azlarova M.M. Marketing strategies for saturating the country’s consumer market with food. // Актуальные научные исследования в современном мире. – Переяслав, 2021. – Вып. 5(73), ч. 10. 6-8-b. https://iscience.in.ua/arkhyv/2021.
21. Azlarova M.M. Assessment of tenders of development of the consumer goods market in Uzbekistan. International Journal of Scientific&Engineering Research Volume 12, Issue 3, March -2021 818, USA, GIF-0,98.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.